

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
Кафедра землеустрою

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
освітнього ступеня «Бакалавр»
на тему:
**«Розробка документації із землеустрою щодо встановлення
(відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості)»**

Виконала: студентка 4-го курсу, групи ЗВ – 43 зсп
Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»
Заремба Яна Іванівна

Керівник: доцент Богіра Мирослав Степанович

ДУБЛЯНИ – 2024

Міністерство освіти та науки України
Львівський національний університет природокористування

Навчально-науковий інститут заочної та післядипломної освіти
Кафедра землеустрою
Освітній ступень «Бакалавр»
Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри землеустрою
(назва кафедри)

(підпис)

(прізвище, ім'я, по-батькові)

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу студентки

Заремби Яни Іванівни

1.Тема роботи «Розробка документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості)», керівник роботи Богіра Мирослав Степанович, к. е. н., доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу № 172/К-С від 08.03.2024.

2.Строк подання студентом роботи 13.01.2025.

3.Вихідні дані до роботи: Дані Державного земельного кадастру; картографічні матеріали територіальної громади; топографічні карти; дані дистанційного зондування Землі; нормативно-правова база.

4.Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ. 1. Сутність поняття «земельна ділянка». 2. Формування земельної ділянки як об'єкта цивільних прав. 3. Землевпорядний процес розроблення документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості). 4. Інформація про об'єкт землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості). 5. Топографо-геодезичні роботи. 6. Винесення меж земельної ділянки в натурі (на місцевість). 7. Інформація про виконавця, технічне і технологічне забезпечення та погодження документації із землеустрою 8. Охорона навколишнього середовища. 9. Охорона праці та захист населення. Висновок. Перелік джерел посилання.

5.Перелік графічного матеріалу з точним зазначенням обов'язкових креслень мультимедійна презентація.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
З охорони навколишнього природного середовища	к.б.н., доцент кафедри екології Наталія ПАНАС			
З охорони праці та захисту населення	к.с.-г.н., доцент кафедри фізики, інженерної механіки та безпеки виробництва Юрій КОВАЛЬЧУК			

7. Дата видачі завдання 08.03.2024.**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання	Відмітка керівника про виконання
1	Отримання завдання на виконання кваліфікаційної роботи. Вивчення науково-методичної літератури та нормативно-правових документів за темою кваліфікаційної роботи. Аналіз існуючого стану використання земель у межах об'єкта дослідження		
2	Підготовка картографічних матеріалів кваліфікаційної роботи. Розробка проєктного рішення і його обґрунтування. Написання проєктної частини.		
3	Написання розділів з охорони праці та захисту населення, охорони навколишнього природного середовища. Формування висновків. Оформлення кінцевого варіанту проєктних рішень та інших графічних матеріалів, які представляється до захисту.		
4	Подання кваліфікаційної роботи на рецензування. Виправлення зауважень. Кінцеве оформлення роботи та ілюстративних матеріалів.		
5	Написання доповіді та формування мультимедійної презентації роботи. Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі.		

Студентка _____
(підпис)

Яна ЗАРЕМБА
(ім'я та прізвище)

Керівник роботи _____
(підпис)

Мирослав БОГІРА
(ім'я та прізвище)

УДК 332.3

Розробка документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості). Заремба Яна Іванівна. Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. Дубляни. Львівський національний університет природокористування, 2024.

53 с. текстової частини, 9 таблиць, 10 рисунків, 37 джерел, мультимедійна презентація (10 слайдів).

У кваліфікаційній роботі розкрито теоретичні, нормативно-правові та практичні аспекти розробки документацію із землеустрою стосовно встановлення меж земельної ділянки на місцевості на прикладі земельної ділянки комунального підприємства «Водоканал» у межах Нововолинської міської громади.

Під час виконання роботи з'ясовано сутність поняття «земельна ділянка» у правовому та геопросторовому розумінні, описано правовий режим земельної ділянки як об'єкта цивільних прав, розкрито землевпорядний процес розробки документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) комунального підприємства, зокрема подано інформацію про об'єкт землеустрою.

Особлива увага приділена топографо-геодезичним роботам та процедурі винесення меж земельної ділянки у натуру (на місцевість).

Надано інформацію про виконавця, технічне й технологічне забезпечення розробки документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) та її погодження.

Розкрито питання охорони навколишнього середовища, охорони праці, цивільного захисту населення.

Зміст

Вступ	6
1. Сутність поняття «земельна ділянка»	8
2. Формування земельної ділянки як об'єкта цивільних прав	14
3. Землевпорядний процес розроблення документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості)	18
4. Інформація про об'єкт землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості)	23
5. Топографо-геодезичні роботи.....	25
6. Винесення меж земельної ділянки в натуру (на місцевість)	31
7. Інформація про виконавця, технічне і технологічне забезпечення та погодження документації із землеустрою	37
8. Охорона навколишнього природного середовища	39
9. Охорона праці та цивільний захист населення	45
Висновок	50
Список використаних джерел	51

Вступ

Земельні ресурси використовуються у вигляді земельних ділянок, які у встановленому законом порядку є індивідуалізованими частинами земельного покриву і виступають об'єктом земельних, іпотечних, цивільних, інших правовідносин. Кожна земельна ділянка характеризується сукупністю певних властивостей юридичного, господарського, природного, іншого спрямування (площа, межі, кадастровий номер, цільове призначення, права і зобов'язання суб'єкта земельних чи інших відносин, обмеження і обтяження, ґрунтовий покрив, рельєф, кліматичні особливості, рослинність, інше). Встановлення техніко-економічних характеристик та правового статусу земельної ділянки відбувається у процесі землеустрою через формування земельної ділянки. Основними нормативно-правовими документами, які регулюють процедури формування та використання земельних ділянок є Земельний кодекс України та Закони України «Про землеустрій», «Про Державний земельний кадастр», «Про охорону земель», «Про оцінку земель», інші.

Мета кваліфікаційної роботи – розробити документацію із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) комунального підприємства.

Для досягнення цієї мети у роботі передбачено виконати такі завдання:

1. Розкрити сутність поняття «земельна ділянка».
2. Описати правовий режим земельної ділянки як об'єкта цивільних прав.
3. Описати землевпорядні дії розробки документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) комунального підприємства.
4. Розкрити інформацію про об'єкт землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості).
5. Провести топографо-геодезичні вишукування.
6. Описати процедуру винесення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості).

7. Надати інформацію про виконавця, технічне і технологічне забезпечення та погодження документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості).
8. Розкрити засади охорони навколишнього середовища, охорони праці та цивільного захисту населення.

Об'єкт роботи – процес землеустрою щодо формування земельної ділянки.

Предмет роботи – теоретичні аспекти, нормативно-правове і технічне забезпечення розробки проєктного рішення щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) комунального підприємства.

Під час виконання кваліфікаційної роботи використано наукову і навчальну літературу та нормативно-правові документи за темою, інформацію про земельні ділянки з порталів «Відкриті дані земельного кадастру» та «*GISFile*», програмний продукт *Digitalis*.

Практична цінність результатів кваліфікаційної роботи полягає у розробці проєктного рішення щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) комунального підприємства «Водоканал» для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд технічної інфраструктури.

1. Сутність поняття «земельна ділянка»

Земля є природним ресурсом, який виконує функції просторового базису для розселення і господарської діяльності та основного засобу виробництва у сільському і лісовому господарствах. У взаємовідносинах «земля-суспільство» людина активно використовує земельні ресурси для задоволення різноманітних потреб, часто змінюючи природні властивості землі, через що виникає потреба у регулюванні цих відносин для забезпечення раціонального використання і охорони земель, а також охорони прав власників землі та землекористувачів.

У правовому полі використовують два поняття: «земля» і «земельна ділянка». Стаття 1 Земельного кодексу України визначає: п.1 – земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави; п.2 – право власності на землю гарантується. Стаття 2 цього ж кодексу вказує, що об'єктами земельних відносин – як суспільних відносин щодо володіння, користування і розпорядження землею – є землі у межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї) [13].

Земля – це поверхня суші з рослинними, водними та іншими природними ресурсами, ґрунтовим покривом, корисними копалинами та іншими елементами, які органічно поєднані з біосферою, атмосферою та цілісною планетарною системою, функціонують і еволюціонують разом із життєдіяльністю людини та утворюють неповторну і незамінну синергетичну екосистему існування людства, яка є досить вразлива, а тому потребує ощадливого використання і захисту [35].

У науковій літературі земельна ділянка трактується дещо ширше: 1) як об'єкт земельних відносин – це частина поверхні землі з ґрунтовим шаром, межі якої описані, закріплені і засвідчені у встановленому порядку [21]; 2) це частина земної кори, що є основою ландшафту, має зафіксовану площу, межі та місце розташування, характеризується певною якістю і правовим статусом [20]; 3) це індивідуально визначена на конкретній місцевості частина земної поверхні з установленими розміром, площею, межами, місцем розташування, цільовим

призначенням, а також із установленими законом чи договором правами і обов'язками стосовно неї [6].

Між землею і земельною ділянкою є відмінність як у правовому так і в геопросторовому розумінні. У правовому аспекті «земля» є цілим, а «земельна ділянка» є частиною цього цілого, таким чином «земля» є загальним (складним) об'єктом суспільних відносин, а «земельна ділянка» є окремим (простим) об'єктом. Тобто, загальна категорія «земля» як багатофункціональний ресурс ділитися на частини у вигляді земельних ділянок, які виконують відповідні функції [18; 21]. У геопросторовому розумінні земля не має чітко визначеного місцерозташування, тоді як земельна ділянка характеризується базовими геопросторовими даними – певним місцезнаходженням на земній поверхні та визначеними у встановленій системі просторово-часовими координатами [27]. Так, статтею 79 Земельного кодексу України закріплено, що земельна ділянка є частиною земної поверхні із встановленими межами, певним місцем розташування та визначеними щодо неї правами. У більш розширеному розумінні сутність земельної ділянки полягає в тому, що це частина земної поверхні, яка має не тільки визначені межі та певне місцерозташування, а й характеризується певними фізичними параметрами, природними властивостями, правовим та господарським станом, іншими ознаками [33]. Основні властивості земельної ділянки такі: площа; межі; конфігурація; адрес; кадастровий номер; право власності; можливість володіти, користуватись, управляти, розпоряджатись, спадкувати, тощо; обмеження і обтяження; сервітут; вартість; ґрунтовий покрив, у тому числі його родючість; рельєф, у тому числі крутизна схилу та експозиція схилу; кліматичні особливості; рослинний покрив та інше.

Щодо земельної частки (паю), то це умовна частка землі, яка визначена через поділ земель колективної власності, серед членів сільськогосподарського підприємства. Відмінність земельної ділянки від земельної частки (паю) у тому, що пай є умовною часткою земель колективного сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарського акціонерного товариства,

сільськогосподарського кооперативу, площа якої визначена в умовних кадастрових гектарах [17].

Невід'ємним атрибутом земельної ділянки є право власності, яке ототожнюється з обов'язком щодо того, що земельна власність не повинна використовуватись на шкоду людині (правам, свободам, гідності громадян) та суспільству (суперечити інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та/чи природні якості земель) [14]. Право власності на земельну ділянку це: 1) право володіти, користуватись, розпоряджатись земельною ділянкою виключно до вимог законодавства; 2) обов'язок використовувати за цільовим призначенням, сплачувати земельний податок, дотримуватись правил добросусідства й обмежень та інших зобов'язань, що визначені розділом III Земельного Кодексу України [13].

Згідно статті 79 Земельного кодексу України п.2 «право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться, якщо інше не встановлено законом та не порушує прав інших осіб»; п.3 «право власності на земельну ділянку розповсюджується на простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки на висоту і на глибину, необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд» [13].

Власником земельної ділянки може бути юридична чи фізична особа, держава або територіальна громада, у цьому контексті виникає приватна, державна і комунальна власність на земельну ділянку. Земельні ділянки державної та комунальної власності згідно статті 92 Земельного кодексу України можуть надаватись у постійне користування як право володіння і користування ділянкою без встановлення строку. Також земельна ділянка може надаватись у тимчасове платне використання строком до 3-х років або до 25 років (на умовах оренди до 50 років). Щодо права оренди, то воно засноване на договорі строкового платного володіння чи користування земельною ділянкою і необхідне орендареві для провадження підприємницької чи іншої діяльності [13].

Земельною ділянкою можна також розпоряджатись – це є одна із складових правомочностей власника, яка надає суб'єкту права власності на землю можливість на свій розсуд визначати, якими способами буде використовуватися його земельна ділянка. Проте, ці способи не повинні завдати шкоди здоров'ю людей і довкіллю, а також повинні не порушувати права інших власників земельних ділянок та землекористувачів [19; 37].

Земельна ділянка може бути відчужена через передачу права на земельну ділянку (права володіння, користування та розпорядження землею) її власником іншій фізичній або юридичній особі, державі, територіальній громаді. Відчуження земельної ділянки може бути платне (купівля, продаж, міна) та безоплатне (дарування, спадщина).

Для розпорядження земельною ділянкою, вона повинна мати достовірну та юридично закріплену інформацію про: право власності; власника; цільове призначення; кадастровий номер; місце розташування; площу; наявність обмежень та обтяжень (рис. 1.1).

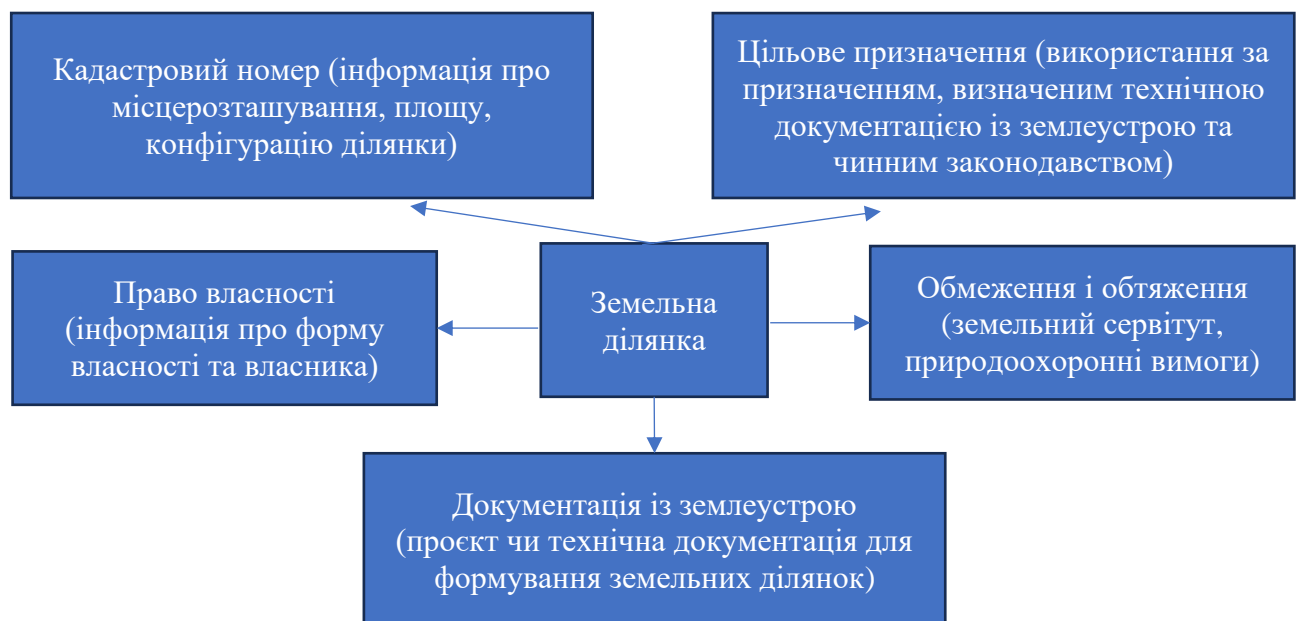

Рисунок 1.1 – Основні атрибути земельної ділянки (складено на основі [12; 13; 19; 24; 26;]).

Визначення кількісних і якісних показників земель та їх правового статусу відбувається під час формування земельної ділянки, яке полягає у визначенні її площі і меж та внесення інформації до Державного земельного кадастру.

Кожна земельна ділянка, якій присвоєно унікальний кадастровий номер і яка виділена в натурі (на місцевості), є занесена в кадастрову карту України через реєстр земельних ділянок [31]. Ця інформація є у публічному доступі і за кадастровим номером земельної ділянки можна перевірити інформацію про неї та визначити її точне місцезнаходження, отримати інші дані, такі як: площа, форма власності, цільове призначення (рис. 1.2).

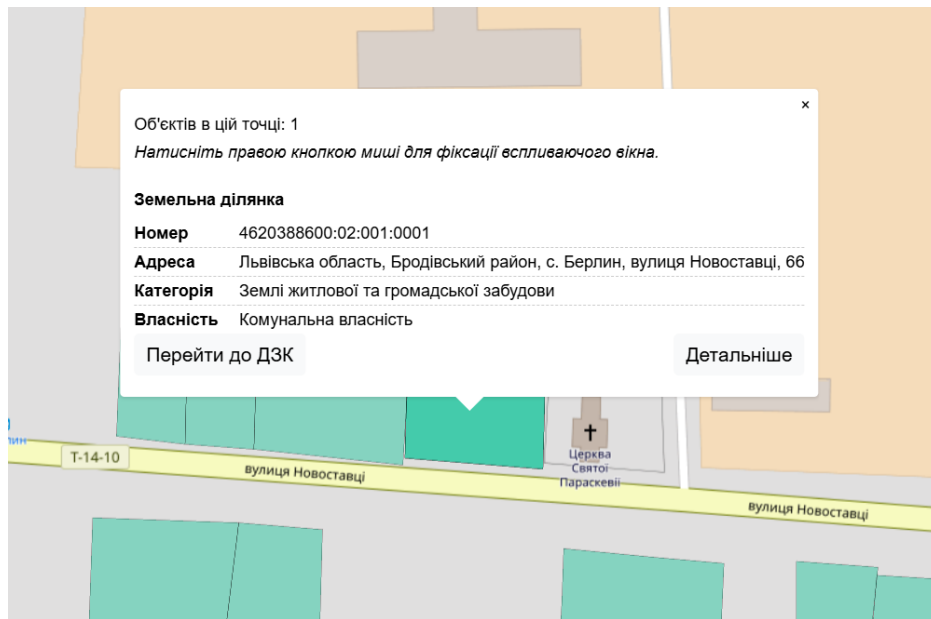

Рисунок 1.2 – Відображення інформації про земельну ділянку на порталі «Відкриті дані земельного кадастру України».

Індивідуальними ознаками земельної ділянки є адреса (місце розташування), розмір (площа), форма (межі, кадастровий план). У земельних ділянок може бути однакова площа, або однакова форма, але не може бути одна і та ж локація, і як результат, не може бути однаковий кадастровий номер. Проте, дані з кадастрової карти є довідкові та не мають юридичної ваги. Взяти кадастровий номер ділянки можна із технічної документації або з витягу з Державного земельного кадастру.

Кожна земельна ділянка має конкретне цільове призначення – встановлені законодавством і конкретизовані відповідними органами влади допустимі норми використання цієї ділянки громадянами чи юридичними особами. Цільове призначення та дозволений режим використання земельних ділянок базуються

на основі природних, економічних, соціальних властивостей землі. Цільове призначення є критерієм розмежування земель на категорії, яких згідно із Земельним кодексом України є дев'ять [13]. Земельні ділянки з однаковим цільовим призначенням можуть мати дещо відмінні можливі цілі використання земель на основі встановлення дозволеного використання.

На земельну ділянку можуть накладатись обмеження і обтяження.

Обмеження прав на земельну ділянку передбачають покладені на власника чи користувача цієї ділянки додаткові обов'язки стосовно використання земель або заборони, щоб утримуватись від певних дій стосовно використання ділянки, що звужує права на неї. Наприклад, до обмежень відноситься: встановлений судовим рішенням земельний сервітут; визначена договором оренди землі заборона на передачу земельної ділянки в суборенду; заборона безоплатної передачі земель державної, комунальної власності у приватну власність до завершення воєнного стану; додержання природоохоронних вимог; інше.

Обтяження земельної ділянки передбачає обов'язок інших осіб вчинити певні дії стосовно земельної ділянки. Ці обтяження визначенні статтею 4 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [25].

Отже, на законодавчому рівні поняття «земельна ділянка» визначається як індивідуалізована частина землі, яка є об'єктом будь-яких правовідносин (земельних, цивільних, іпотечних, інших) у встановленому законом порядку. Як частина поверхні Землі та об'єкт права власності земельна ділянка характеризується різними економічними, соціальними, правовими, екологічними властивостями і ознаками. Земельна ділянка є частиною природного середовища, засобом виробництва у сільському та лісовому господарстві, просторово-територіальним базисом для розселення людей та розміщення будівель і споруд, інших елементів інфраструктури, у тому числі історико-культурної спадщини, інше. Економічне, екологічне, соціальне значення земельної ділянки визначає її правові ознаки як об'єкта земельних та інших правових відносин.

2. Формування земельної ділянки як об'єкта цивільних прав

Відповідно до статті 79-1 Земельного кодексу України формування земельної ділянки передбачає визначення площі та меж цієї ділянки і внесення інформації про ділянку до Державного земельного кадастру – єдиної державної геоінформаційної системи відомостей про землі, які розташовані у межах державного кордону України.

Формування земельних ділянок проводиться у таких випадках:

- під час відведення земельних ділянок з земель державної і комунальної власності;
- під час поділу чи об'єднання раніше сформованих земельних ділянок;
- під час визначення меж земельних ділянок державної чи комунальної власності за проектами землеустрою щодо впорядкування територій населених пунктів, проектами землеустрою щодо впорядкування території для містобудівних потреб, проектами землеустрою щодо приватизації земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій;
- під час інвентаризації земель;
- на основі проектів землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв);
- на основі комплексних планів просторового розвитку території територіальних громад, генеральними планами населених пунктів, детальними планами території.

Сформовані земельні ділянки реєструють у Державному земельному кадастрі. Їй присвоюють кадастровий номер, після чого ця ділянка вважається сформованою.

Формування земельних ділянок проводиться через розробку проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, крім таких випадків: 1) поділ та об'єднання вже сформованих ділянок, які перебувають у власності чи користуванні, без зміни їх цільового призначення; 2) винесення в натуру (на

місцевість) меж сформованої земельної ділянки до її державної реєстрації. У першому випадку розробляється технічна документація із землеустрою щодо поділу та об'єднання земельних ділянок. У другому випадку винесення меж на місцевість проводиться за документацією із землеустрою, що була підставою для її формування.

Земельні ділянки можна об'єднати у випадку, якщо в них однакове цільове призначення. Під час поділу земельної ділянки сформовані ділянки зберігають своє цільове призначення. Поділ чи об'єднання земельної ділянки, що перебуває у заставі, відбувається на основі згоди заставодержателя, а поділ чи об'єднання земельної ділянки, що перебуває у користуванні, відбувається за згодою землекористувача.

Якщо відбувається встановлення (відновлення) меж ділянок за фактичним використанням через неможливість виявлення дійсних меж, формування нових земельних ділянок не проводиться, а зміни до відомостей про межі земельних ділянок вносять до Державного земельного кадастру. Межі суміжних земельних ділянок приватної власності можуть бути змінені їх власниками без формування нових земельних ділянок за технічною документацією із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості).

Є деякі відмінності щодо формування земельної ділянки за проектом землеустрою та технічною документацією із землеустрою. Процес формування земельної ділянки через розробку проекту землеустрою має дещо інші цілі, правові підстави та процедури ніж через технічну документацію.

Проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки розробляється у випадку створення нової земельної ділянки і зміни її цільового призначення. Цей проект спрямований на вирішення конкретних цілей землекористувача, а саме – надати ділянку у власність, оренду, продаж, чи змінити її функції. Підставою розробки проекту є заява землекористувача та дозвіл від місцевих органів влади.

Технічна документація розробляється у таких випадках: для інвентаризації земель; для поділу та об'єднання земельних ділянок; для резервування цінних для заповідання територій та об'єктів; для встановлення меж частини земельної

ділянки, на яку поширюється право суборенди, сервітуту; для встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості)) [26].

До прикладу, технічна документація щодо інвентаризації земель розробляється з такими цілями: уточнення існуючих меж; виявлення неефективного або неправильного використання земель; актуалізація інформації про земельні ділянки у межах певної території. Основною метою цієї документації є систематизація та впорядкування інформації про земельні ділянки, що підвищує якість контролю за використанням та охороною земель, також підвищує інвестиційну привабливість адміністративно-територіальної одиниці, населеного пункту чи територіальної громади. Розробка такої документації, переважно ініціюється органами місцевого самоврядування або іншими уповноваженими органами для впорядкування земель на певній території. Технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації охоплює всі землі, не передбачає розробки окремих проєктів для кожної земельної ділянки, однак надає комплексну інформацію про стан та використання земель. Отже, основні відмінності між проєктом землеустрою та технічною документацією щодо інвентаризації земель наступні: проєкт є індивідуальним і спрямований на створення чи зміну статусу окремої земельної ділянки, тоді як технічна документація із інвентаризації є масштабним процесом, спрямованим на отримання інформації та впорядкування всіх земель проєктної території.

Формування земельних ділянок є актуальним для планування просторового розвитку територіальних громад, оскільки надає такі переваги:

- створює комплексну базу даних про земельні ділянки громади в паперовому та електронному форматі, що полегшує пошук земель для містобудівних потреб та потенційних інвесторів і цим підвищує інвестиційну привабливість території;
- створює можливість ефективніше контролювати використання та охорону земель, визначає базу оподаткування земель, створює передумови для розробки і впровадження заходів із раціонального використання та охорони земель;

- встановлює чіткі межі ділянок та всіх землекористувачів і власників земель;
- виявляє земельні ділянки, що використовуються не за цільовим призначенням, або неефективно, або не використовуються взагалі.

Отже, земельна ділянка може бути об'єктом цивільних прав тільки після її формування, окрім випадків суборенди чи сервітуту стосовно частин земельної ділянки, та державної реєстрації права власності на неї.

Реєстрація речових прав на земельну ділянку проводиться після державної реєстрації ділянки у Державному земельному кадастрі. Державна реєстрація прав суборенди, сервітуту, які поширюються на частину земельної ділянки, відбувається після внесення відомостей про таку частину до Державного земельного кадастру. Земельна ділянка не може продовжувати існувати як об'єкт цивільних прав з одночасним скасуванням державної реєстрації у випадках: 1) поділу чи об'єднання ділянок; 2) судового рішення внаслідок визнання незаконності державної реєстрації; 3) якщо речове право на земельну ділянку, зареєстровану в Державному земельному кадастрі, не було зареєстровано упродовж року з вини заявника.

3. Землевпорядний процес розроблення документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості)

Згідно закону України «Про землеустрій» документація із землеустрою – це затверджені в установленому порядку текстові та графічні матеріали, якими регулюється використання та охорона земель державної, комунальної та приватної власності, а також матеріали обстеження і розвідування земель тощо [26].

Одним із видів документації із землеустрою на місцевому рівні є технічна документація із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості). Як зазначалось у розділі 2, технічна документація відрізняється від проєктної документації із землеустрою тим, що не містить проєктних рішень, а передбачає виключно технічні процедури щодо формування земельних ділянок.

Межі земельної ділянки – це визначені у землевпорядній документації лінії певної величини, за допомогою яких відокремлюють ділянки одна від одної або від інших природних чи штучних об'єктів. Із картографічного матеріалу землевпорядної документації межі земельної ділянки виносять у натуру (на місцевість). Система зафіксованих меж є складовою частиною функцій держави стосовно регулювання та контролю за дотриманням норм земельного законодавства [33].

Розрізняють встановлення та відновлення меж земельної ділянки.

Встановлення меж земельної ділянки – це процес визначення на місцевості (у натурі) за допомогою геодезичних приладів місця знаходження поворотних точок меж земельної ділянки та закріплення цих точок межовими знаками. Межі земельної ділянки встановлюють у таких випадках: придбання земельної ділянки іншим власником; проведення будівництва; вирішення межових спорів із суміжними землевласниками чи землекористувачами; втрата чи пошкодження раніше встановлених межових знаків, буріння свердловин тощо.

Обов'язки стосовно визначення меж земельної ділянки прописані у статті 106 Земельного кодексу України, де у п.3 зазначено, що власник земельної ділянки, землекористувач має право вимагати від власника суміжної земельної ділянки сприяння у встановленні спільних меж, а також встановлення або відновлення межових знаків, у разі якщо вони відсутні, зникли, перемістилися або стали невиразними. У разі відсутності згоди власника суміжної земельної ділянки встановлення спільних меж здійснюється за рішенням суду. У п.2 вказано, що межовими знаками можуть бути природні чи штучні споруди і рубежі (річки, струмки, канали, лісосмуги, рослинні смуги, дерева, стежки, рівчаки, стіни, паркани, огорожа, шляхові споруди, бетонні або металеві стовпи, плити, моноліти, камені, інші споруди і рубежі), що збігаються із межею земельної ділянки або спеціально встановлюються на ній. Межові знаки на водних об'єктах не встановлюються. А у наступних пунктах вказано таке:

п.4. – у разі якщо межі земельних ділянок у натурі (на місцевості) збігаються з природними чи штучними лінійними спорудами, рубежами (річками, струмками, каналами, лісосмугами, рослинними смугами, шляхами, стежками, рівчаками, стінами, шляховими спорудами, парканами, огорожею, фасадами будівель, іншими лінійними спорудами, рубежами тощо) та раніше встановленими межами сформованих земельних ділянок, межові знаки можуть не встановлюватися;

п.5 – місцезнаходження межових знаків у разі їх визначення або встановлення відображається у матеріалах землевпорядного проектування та геодезичних вишукувань, а також на кадастрових планах земельних ділянок;

п.6 – власники земельних ділянок та землекористувачі зобов'язані дотримуватися меж земельних ділянок [13].

Основою для відновлення меж земельної ділянки відповідно до статті 107 Земельного кодексу України є дані земельно-кадастрової документації. Якщо неможливо виявити дійсні межі, їх встановлення здійснюють за фактичним використанням земельної ділянки. Однак, якщо фактичне використання

земельної ділянки неможна встановити, то кожному виділяють однакову за розміром частину спірної ділянки [13].

Відповідно до статті 198 Земельного кодексу України, кадастрові зйомки включають комплекс робіт, які виконуються для визначення та відновлення меж земельних ділянок. Кадастрова зйомка включає: геодезичне встановлення меж земельної ділянки; погодження меж земельної ділянки з суміжними власниками та землекористувачами; відновлення меж земельної ділянки на місцевості; встановлення меж частин земельної ділянки, які містять обтяження та обмеження щодо використання землі; виготовлення кадастрового плану [13].

Встановлення меж земельної ділянки на місцевості проводиться на основі технічної документації із землеустрою, у якій визначається місцезнаходження поворотних точок меж земельної ділянки на місцевості. Відновлення меж земельної ділянки на місцевості проводиться на основі раніше розробленої і затвердженої документації із землеустрою. Якщо технічна документація із землеустрою відсутня, потрібно замовити розробку такої документації. Для цього укладається договір із землевпорядною організацією, яка має ліцензію на складання технічної документації для встановлення (відновлення) меж земельної ділянки.

Відповідно до статті 55 Закону України «Про землеустрій» [26] встановлення (відновлення) меж земельної ділянки на місцевості проводиться на основі відомостей Державного земельного кадастру, матеріалів Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель, матеріалів топографо-геодезичних робіт.

Технічна документація із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) розробляється за рішенням власника (розпорядника) земельної ділянки чи землекористувача.

У випадку передачі у власність та користування земельної ділянки на підставі технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) за рішенням

Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування технічна документація розробляється на підставі дозволу, виданого відповідним органом (крім випадків, якщо відповідно до закону розроблення технічної документації здійснюється без надання такого дозволу).

Технічна документація із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) включає:

- завдання на складання технічної документації із землеустрою;
- пояснювальну записку;
- матеріали топографо-геодезичних робіт;
- кадастровий план земельної ділянки;
- перелік обмежень у використанні земельної ділянки;
- відомості про встановлені межові знаки.

Встановлення (відновлення) меж земельної ділянки складається із таких етапів (рис. 3.1).

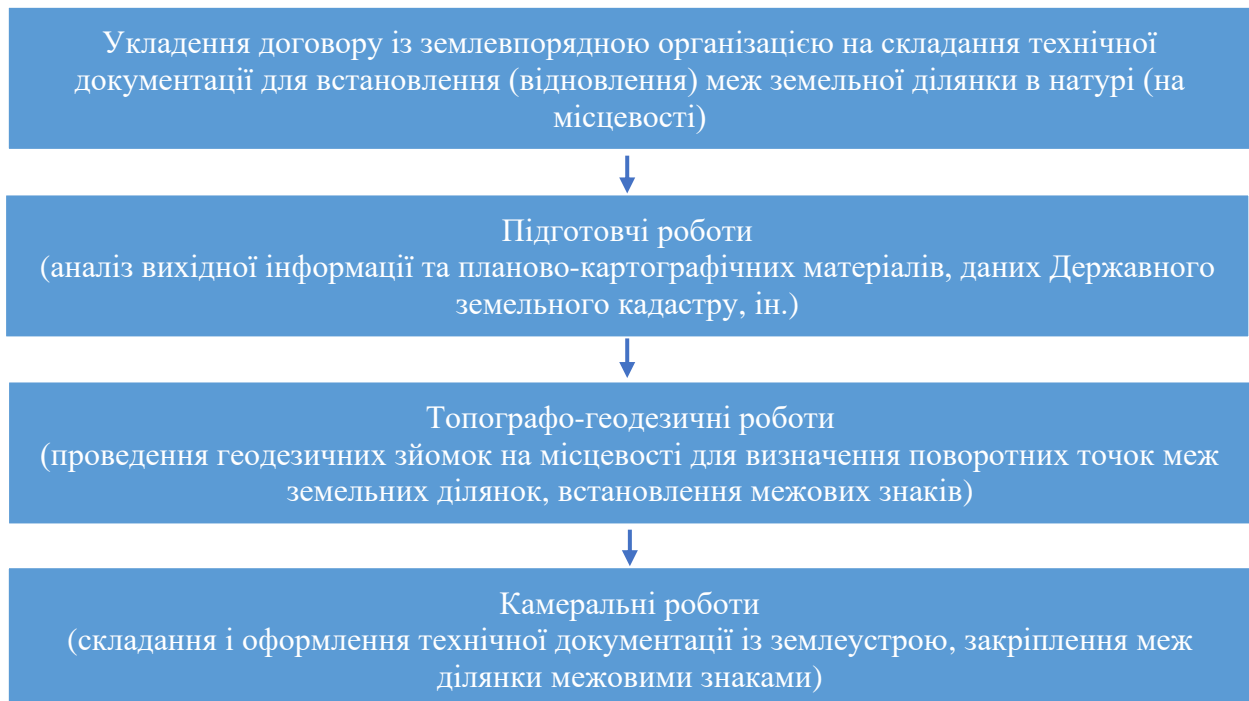

Рисунок 3.1 – Етапи розроблення технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості).

Розробником документації із землеустрою згідно чинного земельного законодавства може бути [ЗУ]:

- юридична особа, що володіє необхідним технічним та технологічним забезпеченням, у штаті якої за основним місцем роботи працює сертифікований інженер-землевпорядник, що буде відповідальним за якість робіт із землеустрою;
- фізична особа-підприємець, що має необхідне технічне та технологічне забезпечення, є сертифікованим інженером-землевпорядником і відповідає за якість робіт із землеустрою.

Взаємовідносини між замовником і розробником документації із землеустрою регулює законодавство України і договір, для укладання якого необхідні наступні документи [7]:

- копія документа, що посвідчує право власності (користування) на земельну ділянку (якщо такий наявний);
- рішення відповідного органу місцевого самоврядування або виконавчої влади про надання дозволу на відведення земельної ділянки у власність (користування) з викопіюванням на якому зазначене її місце розташування;
- копія документа, що підтверджує право власності на нерухоме майно, яке знаходиться на даній земельній ділянці (якщо таке наявне);
- копія документа, що посвідчує фізичну особу (копія паспорта та ідентифікаційного коду), або копію свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи.

Розроблення технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) переважно виконується у таких випадках: присвоєння кадастрового номера на земельну ділянку; реєстрація земельної ділянки в Державному земельному кадастрі; внесення виправлення в інформацію про земельну ділянку, яка вже зареєстрована в Державному земельному кадастрі з помилками.

4. Інформація про об'єкт землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості)

Підставляю для розробки технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) комунального підприємства «Водоканал» є рішення міської ради та Державний акт на право постійного користування землею.

Вихідними даними для розробки технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) є:

- матеріали Державного фонду документації із землеустрою та електронних документів, що містять відомості про результати робіт із землеустрою;
- відомості з Державного земельного кадастру в паперовій та цифровій формі, у тому числі Поземельної книги, книги записів реєстрації державних актів на право власності на землю та на право постійного користування землею, договорів оренди землі;
- планово-картографічні матеріали, у тому числі ортофотоплани;
- копії документів, що посвідчують речові права на земельну ділянку або підтверджують сплату земельного податку.

Об'єкт землеустрою характеризується такими відомостями:

- місцезонаштування – Волинська область, Володимирський район, Нововолинська міська громада, за межами населеного пункту;
- форма власності – комунальна;
- площа ділянки 0,2500 га.

Земельна ділянка має форму багатокутника, рельєф рівнинний, під'їзд до земельної ділянки здійснюється з дороги загального користування (рис. 4.1).

Згідно аналізу планово-картографічних матеріалів, у тому числі ортофотопланів, визначено склад угідь у межах земельної ділянки, який подано у таблиці 4.1.

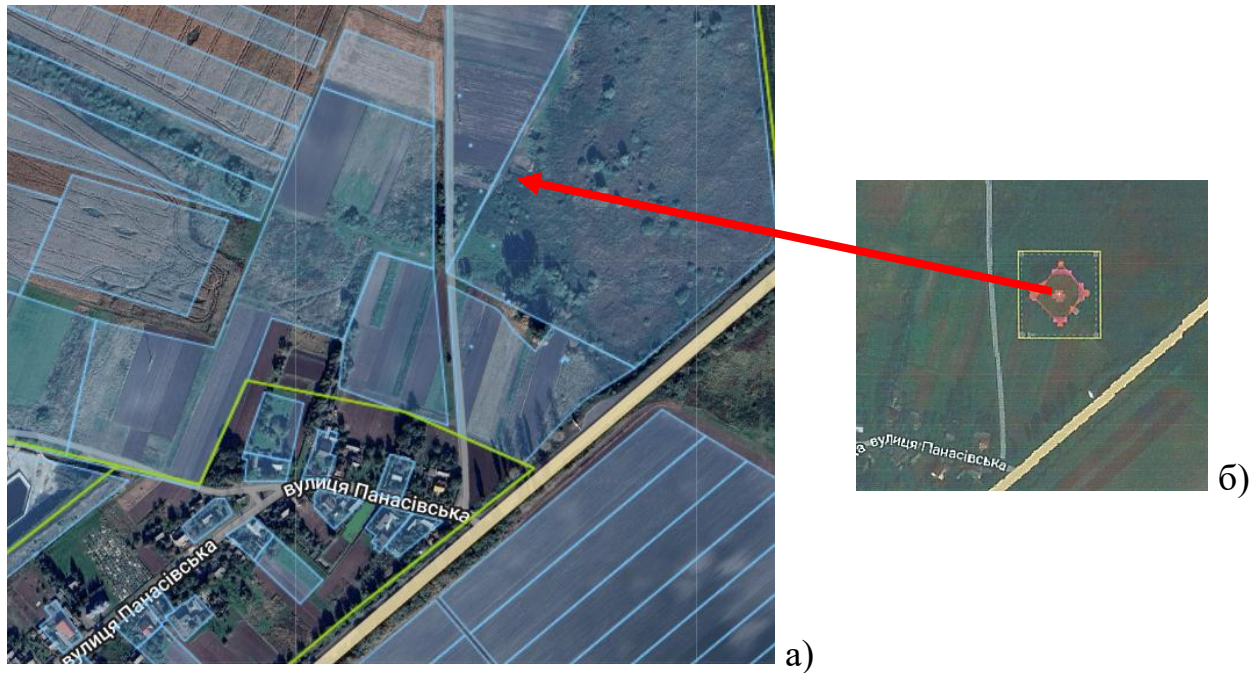

Рисунок 4.1 – Місцерозташування земельної ділянки:

а) на кадастровій карті *GISfile*; б) викопіювання з картографічного матеріалу Нововолинської міської громади.

Таблиця 4.1 – Експлікація земель земельної ділянки

№	Землекористувач, за рахунок якого відведено земельну ділянку	Цільове призначення	Площа, га	У тому числі землі, які використовують під технічною інфраструктурою
1	Землі комунальної власності	11.04 для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд технічної інфраструктури (виробництва та розподілення газу, постачання пари та гарячої води, збирання, очищення та розподілення води)	0,2500	0,2500

Отже, встановлення (відновлення) меж буде проведено для земельної ділянки з цільовим призначенням – 11.04 для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд технічної інфраструктури (виробництва та розподілення газу, постачання пари та гарячої води, збирання, очищення та розподілення води).

5. Топографо-геодезичні роботи

Для визначення просторових даних земельної ділянки проводяться топографо-геодезичні вишукування. Перед цими роботами необхідно виконати рекогноситування території, на якій будуть проводитись топографо-геодезичні роботи. Рекогноситування є обов'язковим початковим етапом робіт при проведенні інструментальної зйомки, який призначений для вибору місця розташування точок знімальної мережі на місцевості. Цей процес складається із початкового огляду, проектування мережі, закріплення відповідних точок [8].

Інструментальна зйомка об'єкта землеустрою проводиться в натурі (на місцевості) згідно вимог «Інструкції з топографічного знімання у масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000 та 1:500 (ГКНТА-2.04-02-98)» [11].

Топографо-геодезичні роботи проводяться у системі координат СК-63. Геодезична основа інструментальних зніманих – Державна геодезична мережа – сукупність пунктів мережі, які рівномірно розміщені на території України та закріплені на місцевості спеціальними центрами, що забезпечують їх збереження й стійкість у плані та за висотою протягом тривалого часу [8]. Складається з астрономо-геодезичної мережі (АГМ) та опорної геодезичної мережі (мережі згущення). На рисунку 5.1 подано схему GNSS-спостережень з прив'язкою до пунктів Державної геодезичної мережі. Станції GNSS за своїм положенням повинні забезпечувати зручність зйомки. Відомість про пункти прив'язки подана у таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Відомість про пункти прив'язки до Державної геодезичної мережі

Пункт	Координати	
	X	Y
Базова GNSS-станція VLVL		
Поромів		
Риковичі		
Бобичі		

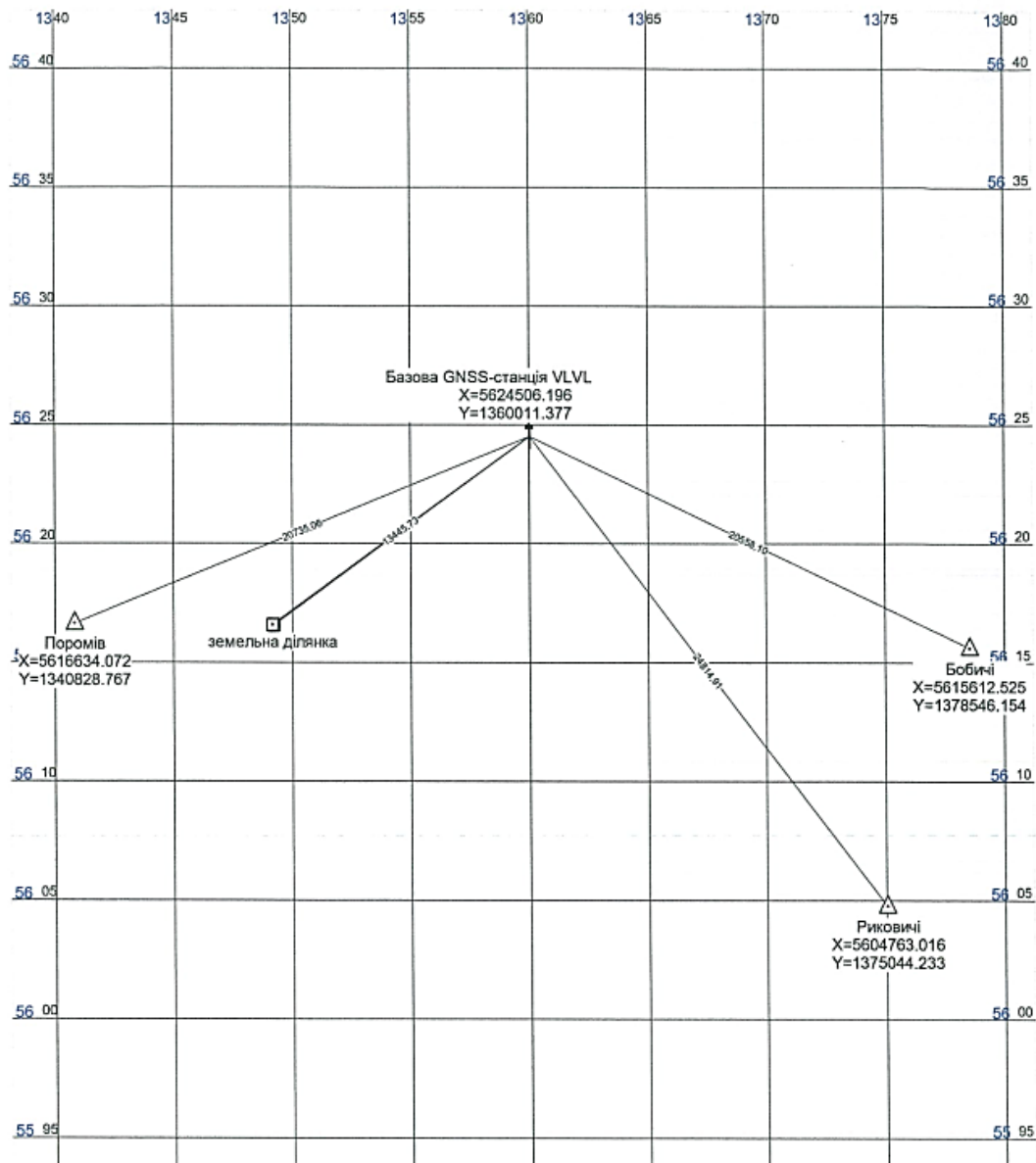

Рисунок 5.1 – Схема GNSS-спостережень з прив'язкою до пунктів Державної геодезичної мережі (контроль диференційного поля).

Знімання земельної ділянки в натурі (на місцевості) проведено приймачем GPS Stonex S8N Plus, базового приймача GPS GX1230GG (свідоцтво про перевірку засобі вимірювального пристарою надане ННЦ «Інститут метрології»). Топографо-геодезичне знімання виконувалось кваліфікованим сертифікованим інженером-геодезистом, проведено прив'язку поворотних точок меж земельної ділянки до геодезичних пунктів Державної геодезичної мережі України (табл. 5.2, 5.3); проведено обчислення координат вимірних точок GPS та оцінки їх точності (табл. 5.4).

Таблиця 5.4 – Відомість обчислення координат вимірних точок GPS та оцінки їх точності

Вихідний пункт	Номер точки	dN (м)	dE (м)	Довжина вектора (м)	Вирахована точність (м)	X	Y

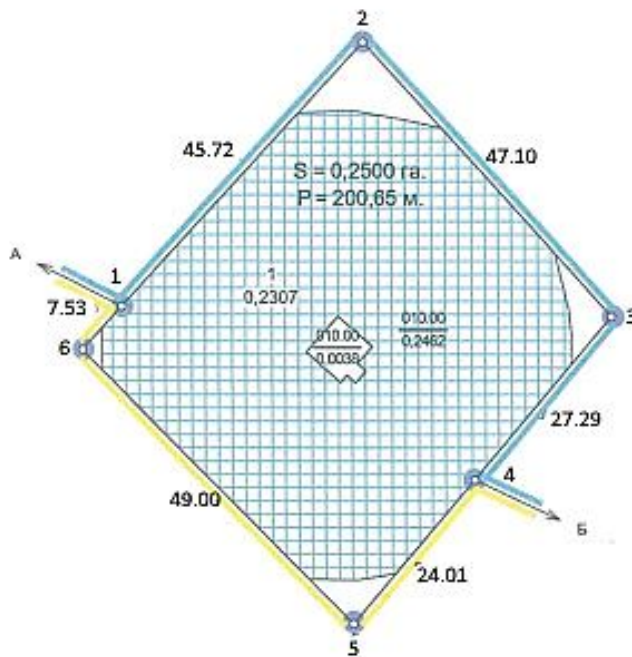
Оскільки на території України роботи із землеустрою проводяться з використанням Державної геодезичної референцної системи координат УСК-2000 або місцевих систем координат, що пов'язані з системою координат УСК-2000, то потрібно перевести координати поворотних точок земельної ділянки з СК-63 в МСК-07 (місцева система координат Волинської області – УСК-2000) [27] (табл. 5.5).

Таблиця 5.5 – Відомість переведення координат із системи СК-63 у систему МСК-07 (УСК-2000) Волинської області

Координати поворотних точок земельної ділянки в СК-63			Координати поворотних точок земельної ділянки в МСК-07		
№ точки	X	Y	№ точки	X	Y

Обробка результатів геодезичних вимірювань та розрахунок площі виконано з використанням програм GIS-6 і Digitals. У результаті створено кадастровий план земельної ділянки, який містить графічну та текстову інформацію про земельну ділянку. Кадастровий план використовується при реєстрації прав на земельну ділянку і містить такі дані (рис. 5.2, табл. 5.6, 5.7): межі земельної ділянки, відображені на графічній частині у вигляді кадастрової карти; площу земельної ділянки; граничні земельні ділянки, що межують із

земельною ділянкою; ідентифікаційні дані – каталог координат, кадастровий номер, адрес, цільове призначення ділянки, її категорія тощо; інші характеристики, наприклад, наявні комунікації, рельєф, природні особливості тощо.

Опис меж:

Від А до Б – землі комунальної власності;

Від Б до А – землі комунальної власності (загального користування).

Рисунок 5.2 – Кадастровий план земельної ділянки.

Таблиця 5.6 – Експлікація земельних угідь

Всього земель, га	У т.ч. за угіддями, га ()	
	Землі, які використовують для технічної інфраструктури (010.00)	
Площа земельної ділянки	0,2500	0,2500
У т.ч. у зоні дії обмежень	0,2307	0,2307

Цільове призначення земельної ділянки згідно кадастрового плану – для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд технічної інфраструктури (виробництва та розподілення газу, постачання пари та гарячої води, збирання, очищення та розподілення води). Категорія земель – землі промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення.

Таблиця 5.7 – Відомості про обмеження у використанні

Номер контуру на плані	Назва	Код	Площа, га
1	Зона санітарної охорони джерел та об'єктів централізованого питного водопостачання	02.01	0,2307

Мета зони санітарної охорони – охорона джерела водопостачання від забруднення. Проєкт зони санітарної охорони розробляється на основі Державних будівельних норм України (ДБН В.2.5-74:2013) Водопостачання. Зовнішні мережі та споруди [11]. Проєкт зони санітарної охорони включає комплекс заходів, які спрямовані для захисту від забруднення всієї області живлення водоносного горизонту.

Отже, топографо-геодезичні роботи при землеустрої є невід'ємною складовою розробки документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки. Для цього проводиться кадастрова зйомка земельної ділянки, яка потрібна для отримання кадастрового номеру і реєстрації земельної ділянки у системі Державного земельного кадастру, та у подальшому і наповнення кадастрової карти України. Цей вид зйомки включає визначення координат поворотних точок меж земельної ділянки, узгодження меж земельної ділянки із прилеглими ділянками.

6. Винесення меж земельної ділянки в натуру (на місцевість)

Винесення меж земельної ділянки в натуру (на місцевість) є складовою процесу встановлення чи відновлення меж ділянки на місцевості для визначення її точного місця розташування за координатами, що знаходяться в базі Державного земельного кадастру України. Винесення меж дозволяє чітко встановити розташування земельної ділянки, отримати інформацію, де саме проходить межа ділянки вздовж дороги чи інших угідь й ділянок, газопроводів, ліній електромереж, кабелів зв'язку тощо.

Винесення меж земельної ділянки в натуру (на місцевість) полягає у закріпленні поворотних точок сторін ділянки межовими знаками. Винесення меж земельної ділянки в натуру виконується за наявності технічної документації із землеустрою або документа, що підтверджує право власності на земельну ділянку (державного акту, договору оренди), і переносяться на місцевість із максимальною точністю (± 1 см), за допомогою високоточних геодезичних приладів. У результаті виконаних геодезичних робіт з винесення меж у натуру складається Акт перенесення в натуру (на місцевість) меж земельної ділянки та передачі межових знаків.

Місцезнаходження межових знаків земельної ділянки для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд технічної інфраструктури (виробництва та розподілення газу, постачання пари та гарячої води, збирання, очищення та розподілення води) площею 0,2500 га прив'язане до пунктів державної геодезичної мережі України. Перенесення меж проводиться за визначеними координатами з використанням GPS-приймача.

Вид межового знаку, яким закріплюються межі ділянки, визначається власником земельної ділянки спільно із виконавцем робіт із землеустрою, що їх виносить в натурі (на місцевості).

Для закріплення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) можна використовувати три види межових знаків (на вибір замовника).

Перший вид – знак спеціальної конструкції, що складається із чотирьох деталей (рис. 6.1). Перша деталь – металева марка у формі кола діаметром 50 мм та товщиною 1 мм, у центрі якої розміщений отвір для кріплення за допомогою закладного дюбеля (друга деталь) та фіксуючого стержня (третя деталь). За периметром кола вгорі є напис «МЕЖОВИЙ ЗНАК», а внизу – «Україна». Під отвором нанесено номер межового знака із десяти символів, вище отвору нанесено унікальний ідентифікаційний штрих-код. Друга деталь, закладний дюбель довжиною 120 мм із верхньою основою в формі кола діаметром 60 мм, виготовлений із особливо витривалого полімеру. Третя деталь, фіксуючий стержень червоного кольору довжиною 127 мм, виготовлений із особливо витривалого полімеру. Четверта деталь, установочний стовпчик (хрестоподібний у розрізі) висотою 700 мм із верхньою основою діаметром 60 мм, виготовлений із особливо витривалого полімеру. У скомплектованому вигляді цей межовий знак призначений для закріплення меж ділянки на ґрунтовому покритті. У разі закріплення меж земельної ділянки, які збігаються із фасадами будівель, парканами, огорожами, іншими лінійними спорудами, а також асфальтованими дорогами, установочний стовпчик (четверта деталь) може не використовуватись, а закладний дюбель (друга деталь), такому випадку, встановлюється в отвір у твердій поверхні.

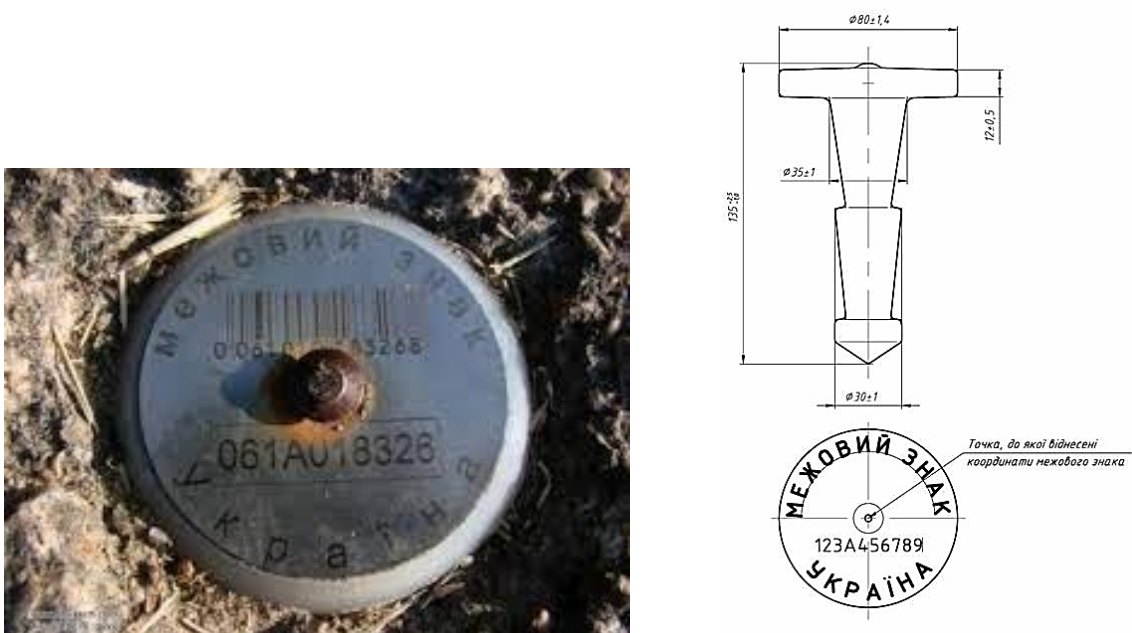

Рисунок 6.1 – Межовий знак «спеціальна конструкція»[5].

Другий вид – металева труба діаметром 3-7 см та висотою 80-100 см із привареною у верхній частині металевою пластиною для написів (рис. 6.2).

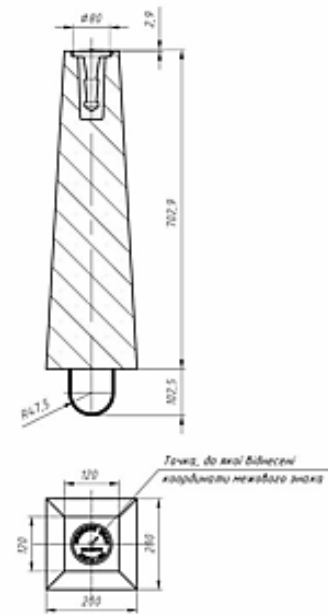

Рисунок 6.2 – Межовий знак «металева труба» [5].

Третій вид – дерев'яний стовп діаметром не менше 10 см та висотою не менше 100 см із хрестовиною в нижній частині та верхньою основою 15 на 15 см і висотою 20 см, у верхній частині стовпа роблять виріз для написів (рис. 6.3).

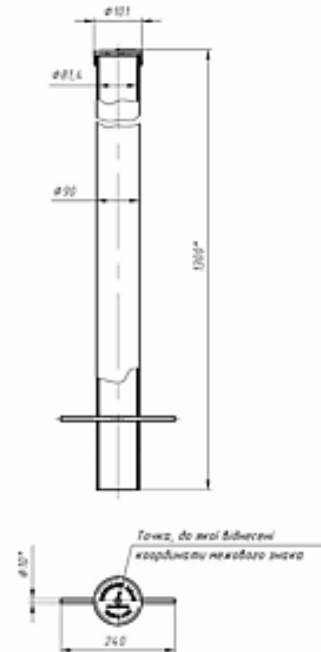

Рисунок 6.3 – Межовий знак «дерев'яний стовп» [5].

Кожен межовий знак має номер із 14 символів.

Межові знаки не встановлюють:

- на спільних поворотних точках меж суміжних ділянок, де вже встановлені межові знаки;
- у місцях, де їх встановити неможливо (водні об'єкти, заборона проведення земляних робіт, інше);
- у поворотних точках меж земельних ділянок, які у визначеному законодавством порядку надані (передані) для розміщення, будівництва, експлуатації та обслуговування лінійних об'єктів: споруд опорних конструкцій (опори, стояки опор) повітряних ліній електропередачі, радіорелейних ліній та ліній зв'язку;
- за бажанням власника чи користувача, у випадку, якщо межі земельної ділянки у натурі (на місцевості) збігаються із природними чи штучними лінійними спорудами та рубежами (лісосмугами, річками, струмками, каналами, шляховими спорудами, парканами, огорожами, фасадами будівель, іншими лінійними спорудами та рубежами тощо).

Межі земельної ділянки в натурі (на місцевості) закріплюють межовими знаками у присутності власника чи користувача земельної ділянки, а також власників чи користувачів суміжних земельних ділянок. Для передачі межових знаків на зберігання власнику чи користувачу земельної ділянки складають акт прийомки-передачі межових знаків на зберігання (у трьох примірниках).

Для проєктної ділянки потрібно встановити 6 межових знаків встановленого зразка на усіх поворотних точках (рис. 6.4, табл. 6.1).

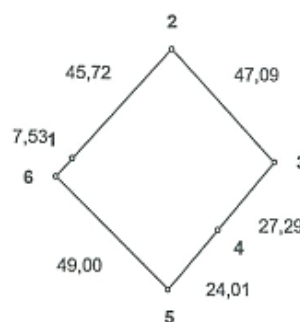
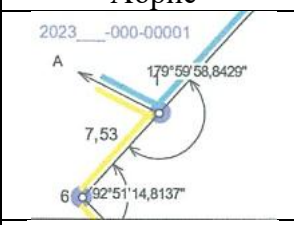

Рисунок 6.4 – Схема поворотних точок земельної ділянки.

Таблиця 6.1 – Відомості про межові знаки земельної ділянки та встановлення їх в натуру (на місцевість)

№	Номер знака	Абрис	Місцезнаходження межового знака
1	2024____ - 000-00001		
2	2024____ - 000-00002		
3	2024____ - 000-00003		
4	2024____ - 000-00004		
5	2024____ - 000-00005		
6	2024____ - 000-00006		

Межові знаки передані на зберігання землекористувачу комунальному підприємству «Водоканал», який ознайомлений із нормами статті 211 Земельного кодексу України (підпункт «е» частини першої), де вказано, що громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за знищення межових знаків [13].

Також потрібно перенести в натуру (на місцевість) межі обмежень щодо використання земельної ділянки. Код обмеження 02.01 – Зона санітарної охорони джерел та об'єктів централізованого питного водопостачання, площа

0,2307 (на кадастровому плані номер контура 1, див. рис. 5.2). Для цього також проведено вимірювання поворотних точок цієї зони (табл. 6.2). Ці межі не виносяться в натуру.

Таблиця 6.2 – Відомість координат для перенесення в натуру (на місцевість) меж обмежень щодо використання земельної ділянки)

Номер точки	Координати	
	X	Y
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
1		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
15		

Отже, винесення меж земельної ділянки в натуру (на місцевість), як вид геодезичних робіт при землеустрої, можливе за умов наявного кадастрового номеру земельної ділянки та зареєстрованого права власності на цю ділянку. Межі земельної ділянки виносять в натуру (на місцевість) за допомогою високоточних геодезичних приладів (наприклад, GPS) із точністю 1 см.

7. Інформація про виконавця, технічне і технологічне забезпечення та погодження документації із землеустрою

Технічна документація із землеустрою щодо встановлення меж земельної ділянки розробляється сертифікованим інженером-землевпорядником. До документації із землеустрою надається свідоцтво про підвищення кваліфікації інженера-землевпорядника.

Згідно статті 40 Земельного кодексу України технічне забезпечення землеустрою базується на використанні засобів обчислювальної та інформаційної техніки, технічних засобів для виконання геодезичних та інших робіт. Технологічне забезпечення землеустрою базується на використанні сучасних інформаційних технологій і систем для збору, ведення, контролю, накопичення, зберігання, поновлення, пошуку, перетворення, переробки, відображення, видачі й передачі даних. Вимоги до технічного і технологічного забезпечення виконавців робіт із землеустрою встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері земельних відносин [13].

У роботі технічне забезпечення виготовлення технічної документації із землеустрою базується на використанні геодезичних інструментів та обладнання для вимірювання відстаней, горизонтальних та вертикальних кутів з ціллю визначення координат і висот точок місцевості, або геодезичний супутниковий приймач. Ці прилади повинні мати свідоцтво про перевірку засобу вимірювальної техніки. У даному випадку це базовий приймач GPS GX1230GG та електронного тахеометра R2PLUS 500 2.

Технологічне забезпечення землевпорядних робіт при виготовленні технічної документації із землеустрою щодо визначення меж земельної ділянки базується на використанні комп'ютерної техніки, обчислювальної інформаційної техніки та ліцензійного програмного забезпечення, яке необхідне для забезпечення якісних обрахунків та оформлення цифрової й паперової версії документації. Під час виготовлення документації із землеустрою для обробки

геодезичних даних та оформлення графічних матеріалів використовуються програмний пакет GIS-6 та програмний продукт Digital.

Згідно статті 186 Земельного кодексу України технічна документація із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) не підлягає погодженню і затверджується власником (розпорядником) земельної ділянки [13].

8. Охорона навколишнього природного середовища

Охорона навколишнього природного середовища (далі довкілля) – це система міжнародних, державних, суспільних заходів, які спрямовані на забезпечення раціонального використання, відновлення, збереження, збільшення природних ресурсів та їх захисту від руйнування, забруднення, виснаження. Охорона довкілля має велике економічне, соціально-політичне, екологічне значення та здійснюється з господарською, науковою, оздоровчою й культурною метою. При оцінюванні наслідків антропогенного впливу на довкілля важливе місце належить визначенню допустимих масштабів впливу, зокрема гранично допустимих концентрацій різних речовин (забруднювачів атмосфери, води, ґрунту). Кількісно та якісно вплив людини на довкілля стрімко зріс при науково-технічному прогресі, тому з середини ХХ ст. значне виснаження природних багатств і забруднення довкілля змусили органи влади багатьох країн вживати заходів із охорони надр, атмосферного повітря, вод, лісів, флори і фауни. У більшості країн створені національні парки, заповідники, заказники та інші території, що охороняються. Увагу стали приділяти впровадженню маловідходних технологій, обладнання для знешкодження викидів, стоків та відходів, економічному стимулюванню робіт з охорони довкілля.

У цілому Волинська область розміщена на північному заході України, належить до регіонів із відносно збереженими природно-територіальними комплексами (геосистемами). Основні фізико-географічні особливості ландшафтів області – наявність крейдових порід, рівнинність, значний розвиток льодовикових форм рельєфу, карсту, високе залягання ґрунтових вод, значні показники густини річкової мережі та заозереності, перезволоженість і заболоченість, широкий розвиток долинних ландшафтів. За природними умовами область поділяють на три зони: північнополіську, південнополіську і

лісостепову. У межах області чітко виділяють два види ландшафтів – поліський і лісостеповий. Для поліських ландшафтних районів характерні велика лісистість, заболоченість місцевостей, переважання малородючих ґрунтів, наявність значної кількості заплавної і карстових озер. Для лісостепових ландшафтних районів властивий долинно-грядовий рельєф, ускладнений яружно-балочними й карстовими формами із сірими опідзоленими ґрунтами в поєднанні з малогумусними чорноземами.

Найбільше перетворені ландшафти південної лісостепової частини області. Інтенсивні перетворення ландшафтів Волинського Полісся почалися у 60-х роках і визначались активним розвитком промисловості, транспортної мережі, осушенням поліських ґрунтів, екстенсивним веденням сільського господарства, зменшенням площ лісу. Проведення рубок головного користування, створення штучних лісонасаджень призвело до зміни мікроклімату ландшафтних систем, їх фауністичного та флористичного складу. Головними причинами, що обумовлюють незадовільний стан атмосферного повітря в населених пунктах є недотримання підприємствами технологічного режиму експлуатації пилогазоочисного устаткування; низькі темпи впровадження сучасних технологій очищення викидів, зростання одиниць автомобільного транспорту, які не забезпечені приладами для нейтралізації відпрацьованих газів, і як наслідок збільшується кількість викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря. Ще однією проблемою в межах області є радіаційне забруднення територій у наслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Важливим показником, який характеризує територію з екологічного погляду є наявність відкритих земель без рослинного покриву, до котрих відносять яри, кам'яністі місця та піски. Проте землі без рослинного покриву розміщені на території області нерівномірно. Екологічно нестабільні землі переважають у північних районах області. Це можна пояснити ґрунтово-

геологічними умовами поліського регіону. Найбільшу кількість земель без рослинного покриву зосереджено на території Володимирського району.

До чинників, що не сприяють поліпшенню стану довкілля в питаннях земельних відносин на території області, віднесено:

- відсутність матеріалів планування території області, районів, громад із визначенням заходів реалізації державної політики і врахуванням під час планування території державних інтересів, історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних та культурних традицій вказаних територій;
- відсутність відкоригованих у відповідності до умов сучасного розвитку планування і забудови та вимог діючого законодавства України генеральних планів населених пунктів та іншої планувальної документації;
- відсутність затвердженої проєктної документації із землеустрою по визначенню та встановленню водоохоронних зон і прибережних водозахисних смуг вздовж відкритих водойм, включаючи природно-заповідний фонд;
- відсутність проєктної документації по організації територій об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ), встановлення їх меж та винесення в натуру.

Важливим питанням є збереження біорізноманіття територій. У цілому, ландшафтне різноманіття, комплекс лісових та болотних екосистем, щільне розміщення озер, сприятливі кліматичні умови зумовлюють своєрідність та багатство біологічного різноманіття області. В області узагальнено існуючу інформацію про поширення і умови зростання видової різноманітності фіто- та зообіоти. Проведено комплексні натурні обстеження на території області із метою встановлення раритетної компоненти біотичної видової різноманітності. Підготовлено список регіонально рідкісних і таких, що перебувають під

загрозою зникнення, видів рослин і тварин. Останніми роками на території області збільшилась заготівля деревини, в результаті такої господарської діяльності значно погіршилися умови існування таких рідкісних Червонокнижних тварин, як зубр, рись, лісовий кіт, горностаї, глухар. Тому важливо посилювати заходи з охорони цих тварин через збільшення площ природоохоронних територій. Для цього в області розроблено схему екологічної мережі, яка має транскордонне значення, оскільки буде з'єднана з структурними елементами екологічної мережі Польщі.

Щодо природно-заповідного фонду області, то він представлений наступними категоріями заповідності: природний заповідник, національні природні парки, заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи, ботанічний сад, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Станом на 01 січня 2023 року на території області знаходиться 393 території та об'єкти природно-заповідного фонду загальною площею понад 235 тис. га, з них 27 – загальнодержавного значення та 366 – місцевого значення.

Під особливим наглядом та охороною перебувають водно-болотні угіддя міжнародного значення із переліку «Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів»: «Шацькі озера» (1995 р. – 13039 га; 2002 р. – розширена до 32 850 га), «Заплава річки Прип'ять» (12 000 га), «Заплава річки Стохід» (10 000 га). Загалом екологічний стан водно-болотних угідь міжнародного значення області задовільний.

Щодо збереження довкілля в населених пунктах, то тут одним із основних елементів благоустрою є зелені насадження. Окрім естетичного, вони мають велике санітарне значення, захищаючи від диму, вихлопних газів, пилу тощо. Зелений масив приміської зони є резервуаром чистого повітря для населеного пункту. Парки, сади, алеї та бульвари є своєрідними легенями, що очищають забруднене повітря, створюють сприятливий мікроклімат і оздоровлюють

довкілля. Вдале поєднання різних рослин дозволяє значно зменшити шкідливі санітарні чинники урбанізації. Насадження дерев і кущів значно зменшують амплітуду температурних коливань, збільшують у спекотні дні вологість повітря, покращуючи таким чином теплообмін людини і її самопочуття.

Основними екологічними проблемами області залишаються: зменшення обсягу надходжень від сплати екологічного податку до обласного фонду охорони навколишнього природного середовища; відсутність затвердженої Загальнодержавної програми моніторингу довкілля; затримка прийняття Закону України «Про відходи» унеможлиблює здійснення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері поводження з відходами; відсутність на території області сміттєпереробного заводу, що призводить до збільшення накопичення твердих побутових відходів на сміттєзвалищах; відмови землекористувачів, землевласників та деяких органів місцевого самоврядування у погодженні створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також відсутність коштів на утримання та винесення меж в натуру вже створених об'єктів ПЗФ.

Основними напрямками робіт з охорони довкілля визначено: посилення роботи органів виконавчої влади по питаннях охоплення суб'єктів господарювання дозвільними документами з метою збільшення дохідної частини обласного і місцевих бюджетів; підготовка проекту Регіонального плану управління відходами до 2030 року та розроблення пропозицій до планів відходів на місцях; продовження роботи щодо погодження створення нових об'єктів природно-заповідного фонду; залучення коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища на виконання природоохоронних заходів; попередження забруднення атмосферного повітря, вод та ґрунтів промисловими, комунальними та іншими викидами, відходами, отрутохімікатами; впровадження системи заходів, спрямованих на підтримання взаємодії між діяльністю людини та довкілля, яка забезпечує збереження і

відновлення природних ресурсів, попереджає прямий і непрямий вплив наслідків діяльності суспільства на природу й здоров'я людини; впровадження системи заходів, спрямованих на економічно ефективно якнайповніше вилучення природних ресурсів та використання природних умов, забезпечення мінімальних їх питомих витрат на одиницю готової продукції з метою забезпечення збереження природно-ресурсного потенціалу; інформування широкого загалу населення про стан довкілля, формування екологічної культури та свідомості громадян з метою відновлення пріоритетів екологічно чистого середовища; комплексну міжгалузеву наукову дисципліну, яка розробляє загальні принципи та методи збереження і відновлення природних ресурсів.

9. Охорона праці та цивільний захист населення

Охорона праці, відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону праці», – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, лікувально-профілактичних та санітарно-гігієнічних та заходів, спрямованих на безпеку та охорону здоров'я й працездатності людини в процесі праці.

Головними об'єктами досліджень охорони праці є людина в процесі виробництва, виробниче середовище та безпосередньо організація праці. Дослідження факторів виробничого середовища, санітарно-гігієнічних та організаційно-технічних умов, у яких здійснюється виробнича діяльність людини та системи правових заходів щодо дотримання правил техніки безпеки та охорони праці є предметом курсу «Основи охорони праці» [20].

Безпечні і здорові умови праці – це такі умови, за яких виключений вплив небезпечних та шкідливих виробничих факторів на працюючих. небезпечні і шкідливі чинники за своєю дією класифікуються наступним чином: фізичні, хімічні, біологічні, психофізичні.

До фізичних чинників належать параметри повітря в приміщенні (температура, вологість, швидкість руху повітря), вібрація, шум, нетоксичний пил, пара, різні види випромінювань, освітленість.

До хімічних чинників відносяться токсичні пил, пари і газ.

До біологічних чинників відносяться вплив мікроорганізмів та бактерій рослин та тварин (під час переробки натуральних волокон, шкіри, хутра).

До психофізіологічних чинників відносяться фізичні та нервово-психічні перевантаження, які пов'язані з тяжкою, монотонною працею.

Кожен з цих чинників впливає на організм людини, викликає у ньому функціональні зміни, професійні захворювання або отруєння. Тому при організації землевпорядних робіт потрібно уникати цих чинників.

Охорона праці на землевпорядних підприємствах ґрунтується на основних законодавчих актах про охорону праці та державних нормативних актах з охорони праці.

Незалежно від форм власності підприємства, на нього поширюються основні законодавчі акти з охорони праці, а це – Конституція України, Закон України про охорону праці, Кодекс законів про охорону праці, Закон про пожежну безпеку та інші. Всі державні нормативно-правові акти з охорони праці, являють собою не лише стандарти, норми і положення, а й інструктажі та інші документи, які представлені в єдиному реєстрі. Державні нормативно-правові акти поділяють на загальнодержавні, галузеві та міжгалузеві.

Усі види польових, землевпорядних, топографо-геодезичних робіт виконуються в суворій відповідності до затверджених інструкцій, положень, технічних проектів.

До виконання топографо-геодезичних робіт допускаються тільки особи, які мають спеціальну технічну підготовку, пройшли навчання щодо безпечних методів роботи, склали перевірочні іспити й отримали спеціальне посвідчення на право проведення робіт, а до керівництва цими ж роботами на посаді керівника бригади, головного інженера експедиції допускаються тільки особи, які, крім того, успішно захистили робочий проект організації безпечного ведення робіт на своїх об'єктах.

З робітниками, зарахованими на роботу з даної професії вперше, проводиться професійно-технічне навчання за програмами, розробленими для кожної спеціальності, з наступною персональною перевіркою цих знань в обсязі вимог тарифно-кваліфікаційного довідника.

Тривалість інструктажу разом з навчанням повинна бути не менше:

- двох днів для бригад, що ведуть топографо-геодезичні роботи в обжитих районах;
- трьох днів для бригад, що ведуть роботи в містах, селищах, по лініях залізних і автогужових доріг, на об'єктах спеціального призначення, а також ведуть зйомку підземних інженерних комунікацій;
- п'яти днів для бригад, що ведуть топографо-геодезичні роботи в тайгових, тундрових, пустельних і малонаселених районах;

- восьми днів для бригад, що ведуть вирубку лісу з метою лісозаготівлі для будівлі геодезичних знаків;
- п'яти днів для бригад, що ведуть будівництво геодезичних знаків висотою до 11 м;
- дванадцяти днів для бригад, що ведуть будівництво геодезичних знаків висотою вище 11 м;
- п'ятнадцяти днів для бригад, що працюють у горах.

У роботі досліджено проблему вилучення земельних ділянок для консервації, що задовольняють інтереси громад, держави і суспільства в системі охорони земель та відновлення біорізноманіття територій. Як одну з таких потреб у законодавстві України визначено ренатуралізацію земель. Тому вважаємо за доцільне розглянути охорону праці при визначенні ділянок для потреб консервації. В основному тут ведуться польові обстеження земель та ґрунтів.

Для того щоб працівник міг проводити польові роботи, йому необхідно пройти обов'язкову медичну перевірку. При виконанні будь-яких робіт проводиться інструктаж, тому польові роботи не виняток. Особи, які не пройшли інструктаж з техніки безпеки з будь-яких причин, до виконання робіт не допускаються.

Керівник бригади зобов'язаний до виїзду на польові роботи провести інструктаж по правилах безпечного виконання робіт та навчити практичним прийомам безпечного ведення всіх видів робіт, з якими працівник буде зіштовхуватися у процесі роботи.

При польових землевпорядних роботах необхідно дотримуватися таких вимог:

- заборонено наближатися ближче 2 м до обривистих берегів річок та ярів;
- спускатися в яри і підійматися по обривистих берегах річок тільки по найбільш виположених ділянках відкосу;
- роботи проводити в суху погоду при добрій видимості, в найбільш жаркі дні слід переривати роботу та переносити її на ранок або вечір.

Камеральні роботи теж слід виконувати дотримуючись правил техніки безпеки. В умовах виконання робіт широко застосовуються сучасні гаджети, здебільшого це персональні комп'ютери.

Особливе значення у набутті навиків поведінки при надзвичайних ситуаціях має навчання населення з питань цивільного захисту. Основною метою даного навчання є прищеплення навичок та умінь практичного використання засобів індивідуального захисту, а також надання необхідної допомоги при травмуваннях та пошкодженнях, поведінки при екстрених сигналах цивільної оборони та інших важливих діях.

Основними правовими актами у сфері цивільного захисту в Україні є Конституція України та Кодекс Цивільного захисту України. Так, Кодексом Цивільного захисту населення України, регулюються відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначаються повноваження органів державної влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності. Зокрема, розділом IV даного Кодексу визначено порядок захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій, визначено першочерговий алгоритм дій у разі загрози або у разі виникнення таких ситуацій, визначено заходи і засоби щодо їх запобігання та усунення, визначено види захисту населення і територій у надзвичайних ситуаціях, закріплено необхідність навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях як обов'язок формування культури безпеки життєдіяльності населення як способу підвищення рівня безпеки.

Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій забезпечується шляхом:

- функціонування загальнодержавної, територіальних, місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення

надзвичайних ситуацій, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення;

- централізованого використання електронних комунікаційних мереж загального користування, у тому числі мобільного (рухомого) зв'язку, відомчих електронних комунікаційних мереж і електронних комунікаційних мереж суб'єктів господарювання в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а також мереж загальнонаціонального, регіонального та місцевого радіомовлення і телебачення та інших технічних засобів передавання (відображення) інформації;
- автоматизації процесу передачі сигналів і повідомлень про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;
- функціонування на об'єктах підвищеної небезпеки автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;
- організаційно-технічної інтеграції різних систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;
- функціонування в населених пунктах, а також місцях масового перебування людей сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло для передачі інформації з питань цивільного захисту.

Органи управління цивільного захисту зобов'язані сприяти засобам масової інформації у наданні населенню оперативних відомостей, зазначених у частині першій цієї статті, а також про свою діяльність з питань цивільного захисту, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі.

Висновок

У роботі розглядаються питання розроблення землепорядної документації, яка передбачена законодавством України для встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості).

Земельна ділянка є об'єктом права власності і представлена частиною поверхні Землі із встановленими межами та визначеними правами щодо розпорядження цією ділянкою. У геопросторовому відношенні земельна ділянка характеризується конкретним місцем розташування та визначеними координатами поворотних точок її меж, також характеризується природно-фізичними умовами, такими як рельєф, рослинний покрив, умови зволоження тощо. Згідно земельного кодексу України можна отримати право на володіння, користування, розпорядження земельною ділянкою на основі норм чинного законодавства. Обов'язковою умовою для власників та користувачів земельних ділянок є дотримання чинних норм та правил стосовно використання за цільовим призначенням, сплачування земельного податку, добросусідства, обмежень, обтяжень, інших зобов'язань. Щоб розпоряджатись земельною ділянкою, необхідно мати достовірну і юридично затверджену інформацію про право власності і власника, цільове призначення, категорію використання, місце розташування, площу, наявні обмеження чи обтяження. Також ці відомості про земельну ділянку повинні бути занесені у Державний земельний кадастр та відображатись на кадастровій карті України. Для цього земельній ділянці присвоюють кадастровий номер, який індивідуалізує цю ділянку. Присвоєння кадастрового номеру проводиться після розроблення та затвердження у встановленому порядку технічної документації, яка включає кадастрові зйомки (топографо-геодезичні роботи). У роботі описано процесуальний та технічний порядок розроблення документації із землеустрою на місцевому рівні – технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) комунального підприємства «Водоканал» площею 0,2500 га.

Список використаних джерел

1. Бакшеєв О.С. Правовий режим земельних ділянок, сформованих у період дії воєнного стану. *Нове українське право*. 2022. Вип. 3. С. 234-238.
2. Богіра М. С., Стойко Н. Є., Ткачук Л. В. Автоматизація землепорядного проектування : навч. посіб. Львів: Український бестселер, 2012. 296 с.
3. Бутенко Є.В., Купріянич І.П. Геодезичні роботи у землеустрої: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МВЦ «Медінформ», 2011. 304 с.
4. Вахонєва Т. Основи охорони праці в Україні: навчальний посібник. В-во: Дакор, 2019. 508 с.
5. Види межових знаків. URL: <https://vinnytska.land.gov.ua/129352-2/>
6. Вилегжаніна В.В. Поняття та ознаки земельної ділянки як об'єкта оренди. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 29. Т. 1. С.129-132.
7. Встановлення меж земельної ділянки. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%92%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B5%D0%B6_%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%B%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%B8#google_vignette
8. Геодезичний енциклопедичний словник / За ред. В. Літинського. Львів: Євросвіт, 2001. 668 с.
9. Геодезичні роботи в землепорядкуванні : навч. посібник. / укл. М.П. Ранський. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 92 с.
10. Геодезичні роботи при землеустрої: Навч. посібник / За ред. В. Б. Балакірського / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2008. 226 с.
11. Державні будівельні норми України (ДБН В.2.5-74:2013) Водопостачання. Зовнішні мережі та споруди. Київ, 2013. 301 с.
12. Дорош Й.М., Дорош О.С. Формування обмежень та обтяжень у землекористуванні: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2017. 650 с.
13. Земельний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 25.10.2001, № № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

14. Зигрій О.В., Сендецька І.В. Право власності на землю: сучасні проблеми та перспективи їх вирішення. Наукові записки. Серія : Право. 2023. № 14. С. 55-59.
15. Інструкції з топографічного знімання у масштабах 1:5000, 1:2000, 1:1000 та 1:500 (ГКНТА-2.04-02-98). Наказ Головного управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України від 09.04.98 № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0393-98#Text>
16. Кулинич П.Ф. Право на земельну частку (пай) та його реалізація. *Юридичний журнал*. 2003. № 2. С. 44–51.
17. Кулинич П.Ф. Правочини щодо земельних ділянок: деякі теоретичні та практичні аспекти. *Земельне право України*. 2006. № 4. С. 29–30.
18. Мірошніченко А., Ріпенко А. Зобов'язальні права користування земельною ділянкою. *Право України*. 2012. № 7. С. 40-49.
19. Мірошніченко А.М. Земельне право України : [підручник]. 2-ге вид., допов. і перероб. К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. 678 с.
20. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу : [монографія]. К. : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
21. Пейчев К. Правове регулювання державної реєстрації прав на земельні ділянки. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 8. С. 58-60.
22. Порядок використання Державної геодезичної референцної системи координат УСК-2000 при здійсненні робіт із землеустрою: Наказ МАППУ від 02.12.2016 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1646-16#Text>
23. Практикум з геодезичних робіт у землеустрої [Текст] : навч. посіб. / [З. П. Флекей та ін.]. Львів : СПОЛОМ, 2014. 300 с.
24. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011, № 3613-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>
25. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#n43>
26. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

27. Про національну інфраструктуру геопросторових даних: Закон України від 13.04.2020 № 554-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text>
28. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
29. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991, № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
30. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
31. Публічна кадастрова карта України. URL: <https://opendatabot.ua/>
32. Радзій В.Ф. Управління земельними ресурсами : конспект лекцій. Луцьк : Вол. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 130 с.
33. Сидор В.Д. Теоретичні підходи до визначення ознак земельної ділянки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2014. Вип. 27. Т. 2. С. 97-100.
34. Сухий П.О., Ранський М.П., Дарчук К.В. Геодезичні роботи в землевпорядкуванні: навчальний посібник. Чернівці, 2022. 92 с.
35. Тертишник В. Конституція України. Науково-практичний коментар. Вид. 3-тє, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2024. 486 с.
36. Хом'як І.В., Андрійчук Т.В. Охорона природи: Навчальний посібник для студентів природничих спеціальностей. Житомир: В-во ЖДУ, 2022. 245 с.
37. Шуміло О.М. Земельне право України (у схемах) : навч. посіб. Харків, 2017. 288 с.